ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

The Gleaner

Vol 22 (1999)

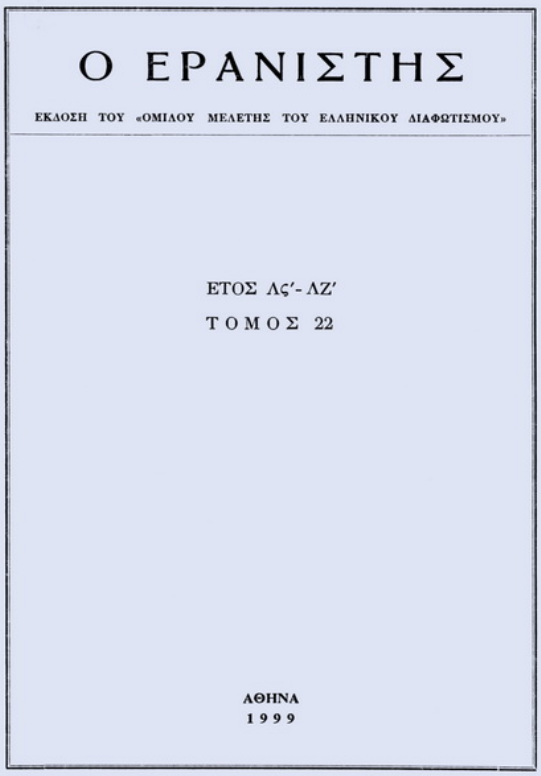
Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΟΜΙΛΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ»

ΕΤΟΣ ΛΣ'-ΛΖ'
ΤΟΜΟΣ 22

ΑΘΗΝΑ
1999

Ειδήσεις για τον Κερκυραίο χαρτογράφο Ιωάννη Ξενοδόχο

Γεράσιμος Δ. Παγκράτης

doi: 10.12681/er.188

To cite this article:

Παγκράτης Γ. Δ. (1999). Ειδήσεις για τον Κερκυραίο χαρτογράφο Ιωάννη Ξενοδόχο. *The Gleaner*, *22*, 241-246. https://doi.org/10.12681/er.188

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 12/10/2026 06:52:20

Παρασχολήματα

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΕΡΚΥΡΑΙΟ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΟ ΙΩΑΝΝΗ ΞΕΝΟΔΟΧΟ

ΣΤΟΝ ΚΕΡΚΥΡΑΙΟ ΙΩΑΝΝΗ ΞΕΝΟΔΟΧΟ ἀποδίδεται ὁ πρῶτος χειρόγραφος ἑλληνικὸς πορτολάνος ἄτλας, ὁ ὁποῖος φυλάσσεται σήμερα στὸ Μουσεῖο Correr στὴ Βενετία.[1] Ἡ σχετικὴ μὲ τοὺς χειρόγραφους ναυτικοὺς χάρτες ἑλληνικὴ βιβλιογραφία ἀναφέρεται στὸ ἔργο ἀπὸ τὸ 1966,[2] ἐνῶ στὶς ἀπογραφὲς τοῦ σχετικοῦ ὑλικοῦ τὸ ἔργο τοῦ Ξενοδόχου ἔχει ἐντοπιστεῖ ἤδη ἀπὸ τὸ 1866.[3]

Ὁ Ξενοδόχος θεωρήθηκε ἐξαρχῆς Ἕλληνας ἐξαιτίας τόσο τοῦ ὀνόματός του ὅσο καὶ τῆς καταγωγῆς του, ποὺ δηλώνονται στὸ πρῶτο φύλλο τοῦ ἄτλαντα, πράγμα ποὺ δὲν ἀφήνει περιθώρια ἀμφιβολίας («*Ego Ioanis Xenodocos da Corfui composuit. Ano MCCCCCXX. Ex dies XXIII setebrio*»).[4] Ὁ ἄτλας ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία φύλλα τὰ ὁποῖα περιλαμβά-

1. Γιῶργος Τόλιας, *Οἱ ἑλληνικοὶ ναυτικοὶ χάρτες - πορτολάνοι, 15ος-17ος αἰ.*, Ἀθήνα 1999, σ. 64, 77. Σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψη τοῦ Theobald Fischer, *Sammlung Mittelalterlicher Welt- und Seekarten, Italienischen Ursprungs*, Verlag von Ferdinand Ongania, Βενετία 1886, σ. 150, θὰ πρέπει νὰ τοῦ ἀποδοθοῦν ἀκόμη τέσσερις ἀπὸ τοὺς ἐννέα χάρτες ποὺ συναπαρτίζουν τὸν μικρὸ ἄτλαντα τῆς Ἀμβροσιανῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μιλάνου. Πρβλ. Τόλιας, *ὅ.π.*, σ. 44.

2. Στέφανος Μακρυμίχαλος, «Ἕλληνες χαρτογράφοι τοῦ 16ου αἰῶνος», *Ὁ Ἐρανιστὴς* 9-10 (1966), 158-162.

3. Guglielmo Berchet, *Portolani esistenti nelle principali biblioteche di Venezia*, Βενετία 1866. Gustavo Uzielli & Pietro Amat di San Filippo, *Studi Biografici e Bibliografici sulla storia della Geografia in Italia*, τ. II, *Mappamondi, carte nautiche, Portolani ed altri monumenti cartografici specialmente italiani dei secoli XIII-XVII*, Ρώμη ²1882, σ. 239. Adolf Erik Noerdenskiöld, *Periplus: An Essay on the Early History of Charts and Sailing-Directions*, Στοκχόλμη 1897. Lucia Casanova, «Inventario dei Portolani e delle Carte Nautiche del Museo Correr», *Bollettino dei Musei Civici Veneziani* 3-4 (1957), 66-67. Ἄννα Ἀβραμέα, «Ἡ χαρτογράφηση τοῦ παράλιου χώρου», *Ἑλληνικὴ Ἐμπορικὴ Ναυτιλία (1453-1850)*, Ἀθήνα 1972, σ. 179-230. Τῆς ἴδιας, «Χάρτες τοῦ Αἰγαίου», *Χάρτες καὶ χαρτογράφοι τοῦ Αἰγαίου*, Ἀθήνα 1985, σ. 22-32. Susanna Biadene, *Carte da Navigar, Portolani e carte nautiche del Museo Correr 1318-1732*, Βενετία 1990. Corradino Astengo, *Elenco Preliminare di Carte ed Atlanti Nautici Manoscritti Eseguiti nell'area Mediterranea nel periodo 1500-1700 e conservati presso enti pubblici*, Γένοβα 1996.

4. Τόλιας, *ὅ.π.*, σ. 35, 179.

νουν: α) τὴ δυτικὴ Εὐρώπη καὶ τὶς δυτικὲς ἀκτὲς τῆς Ἀφρικῆς, β) τμῆμα τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου μὲ τὸ ἑλληνικὸ ἀρχιπέλαγος καὶ τὴ Μαύρη Θάλασσα καὶ γ) τὴν κεντρικὴ Μεσόγειο.[5] Τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων σημειώνονται στὴ βενετική τους ἐκφορὰ καὶ στὴ σήμανσή τους κυριαρχοῦν ἡ Βενετία καὶ ἡ Γένοβα. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὴν ἀπεικόνιση τ' ς Β.νετίας τὸ καμπαναριὸ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἀποδίδεται μὲ τὴ μορφὴ ποὺ αὐτὸ πῆρε, μετὰ τοὺς καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς τοῦ 1511, μὲ πυραμιδοειδὴ στέγη. Τὰ παραπάνω καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πορτολάνος ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς βενετσιάνικης χαρτογραφικῆς σχολῆς ὁδήγησαν τοὺς μελετητὲς νὰ θεωρήσουν ὡς πιθανὸ τόπο τῆς κατασκευῆς του τὴ Βενετία.[6]

Οἱ ὑποθέσεις γιὰ τὴν ἐμποροναυτικὴ ἰδιότητα τοῦ Ξενοδόχου, ἡ ὁποία τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ταξιδεύει σὲ διάφορα λιμάνια καὶ νὰ διαμένει γιὰ μικρότερα ἢ μεγαλύτερα διαστήματα στὴ Βενετία,[7] ἐπιβεβαιώνονται σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὶς πληροφορίες ποὺ ἐκτίθενται παρακάτω. Θεωρήσαμε ἀναγκαία τὴ δημοσίευση αὐτοῦ τοῦ παρασχολήματος στὸ περιοδικὸ ὅπου δημοσιεύτηκε ἡ πρώτη ἀναφορὰ στὸ ἔργο του (βλ. σημ. 2), προκειμένου νὰ καλυφθοῦν κάποια κενὰ στὴ βιογραφία τοῦ Ξενοδόχου. Οἱ πληροφορίες ἀντλήθηκαν ἀπὸ τὰ νοταριακὰ κατάστιχα τῶν Γ.Α.Κ., Ἀρχείων Νομοῦ Κερκύρας, στὸ πλαίσιο ἔρευνας γιὰ διδακτορικὴ διατριβὴ μὲ θέμα τὸ ἐμπόριο τῆς Κέρκυρας στὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 16ου αἰώνα. Τὰ νεότερα στοιχεῖα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὰ κερκυραϊκὰ ἀρχεῖα μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τεκμηριώσουμε τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἰωάννη Ξενοδόχου στὴν περίοδο 1511-1530.

Σχετικὰ μὲ τὸν Ἰωάννη Ξενοδόχο ἐντοπίστηκαν ὀκτὼ νοταριακὰ ἔγγραφα ποὺ καλύπτουν τὴν περίοδο 1511-1530.

Τὸ 1511 ὁ Ξενοδόχος ἐμφανίζεται νὰ ἔχει ὀφειλὴ πρὸς τὸν Μιχάλη Πλασχοβίτη, ὁ ὁποῖος ὁρίζει πληρεξούσιό του τὸν κὺρ Κωνσταντίνο Πλασχοβίτη γιὰ νὰ τὴν εἰσπράξει.[8] Τέσσερα χρόνια ἀργότερα (27 Ἀπριλίου 1515) συνεταιρίζεται μὲ τὸν Ἰωάννη Καμίτση καὶ ναυλώνουν γιὰ ἕνα ἔτος τὸ σανδάλι τοῦ μισὲρ Μικέλη Ψαροπώλη.[9] Μεσολαβεῖ ἕνα κενὸ 13 ἐτῶν, στὸ ὁποῖο ὁ Ξενοδόχος ἀπουσιάζει ἀπὸ τὶς κερκυραϊκὲς ἔγγραφες πηγές. Αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας του ἀπὸ τὴν Κέρκυρα θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ ἑρμηνευτεῖ ἀπὸ μιὰ ἐνδεχόμενη διαμονή του στὴ Βενετία, ὅπου τὸ 1520 σχεδίασε τὸν σωζόμενο ἄτλαντά του.

---

5. *Ὅ.π.*, σ. 179, ὅπου γίνεται ἀναλυτικὴ περιγραφὴ τοῦ ἔργου.

6. *Ὅ.π.*, σ. 37.

7. *Ὅ.π.*, σ. 37-38.

8. Γ.Α.Κ., Ἀρχεῖα Νομοῦ Κερκύρας, Συμβολαιογράφοι, νοτάριος Κωνσταντίνος Μοναστηριώτης (Μ 225), φ. 200r.

9. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Ἀγαπητός), φ. 149r.

Φτάνουμε ἔτσι στὰ 1528, ὅταν ὁ Ξενοδόχος βρίσκεται προφανῶς σὲ ὥριμη ἡλικία καὶ ἔχει καταξιωθεῖ στὸ χῶρο τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας, ὥστε νὰ τοῦ ἀνατεθεῖ νὰ κρίνει, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς μισὲρ Ἀντώνιο Βικέντη καὶ κὺρ Χριστόφορο Τζαρὴ, τὴ διαφορὰ ποὺ προέκυψε στὸ συνεταιρισμὸ τοῦ Νικόλαου Ἀλαμάνου μὲ τὸν δραστήριο ζωέμπορο Ἀντώνιο Μαρτίνο.[10] Τὸ ἑπόμενο ἔτος (1529) βρίσκεται σὲ ἀντιδικία μὲ τοὺς μισὲρ Τζώρτζη Μάικα[11] καὶ κὺρ Ἰάκωβο Σπετζιέρη,[12] γνωστὰ μέλη τῆς κερκυραϊκῆς κοινωνίας τῆς ἐποχῆς. Οἱ τρεῖς ἀντίδικοι καταλήγουν σὲ συμφωνία καὶ ὁρίζουν διαιτητὲς στὴ διαφορά τους τὸν γνωστὸ ἐμποροκαπετάνιο καὶ ποιητὴ τῆς Κέρκυρας Ἰάκωβο Τριβόλη[13] καὶ τὸν Μιχάλη Κοκέρη.

Τὸ ἑπόμενο στοιχεῖο χρονολογεῖται στὰ 1530, ὅταν ὁ κὺρ Ἰωαννοῦτζος Ξενοδόχος προσλαμβάνεται ἀπὸ τὸν πρώην μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Μακάριο Παπαγεωργόπουλο (1517-1536)[14] ὡς καπετάνιος στὸ πλοῖο του (ἕναν γρίπο). Ἡ συμφωνία προέβλεπε ὅτι ὁ Ξενοδόχος θὰ πραγματοποιοῦσε τὰ ταξίδια ποὺ ἐκεῖνος θὰ τοῦ ὅριζε, ἔναντι ἐτήσιας ἀμοιβῆς 26 δουκάτων σὺν τὴν *portáda* του, τὸ δικαίωμα δηλαδὴ νὰ μεταφέρει ἄναυλα στὸ πλοῖο ὁρισμένη ποσότητα ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα θὰ ἐκμεταλλεύεται ὁ ἴδιος.

Σὲ ἄλλες τρεῖς ἀκόμη πράξεις, ὁ Ξενοδόχος συμμετέχει ὡς μάρτυρας. Οἱ πράξεις αὐτὲς ἀφοροῦν σὲ ὁμολογία χρέους,[15] σύσταση συντρο-

10. Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Πέτρος Σπόγγος (Σ 147), φ. 85r–v.

11. Ὁ Μάικας ἐκλέγεται στοὺς 150 τῆς Κερκυραϊκῆς Κοινότητας τὸ 1503 καὶ τὸ 1520. Γ.Α.Κ., Ἐνετοκρατία, φάκ. 5, φ. 287r, 305v.

12. Ὁ Ἰάκωβος Σπετζιέρης εἶναι γνωστὸς καραβοκύρης καὶ ἐμπορευόμενος στὸ νησί, ὁ ὁποῖος μάλιστα τὸ 1548 ἐκλέγεται ἀπὸ μυτιληνιοὺς ἐμποροκαπετάνιους στὴ θέση τοῦ προξένου τους στὴν Κέρκυρα. Βλ. Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, «*Τὸ κονσουλάτον τῶν Μυτιληναίων* στὴν Κέρκυρα (1548-1549)», ὑπὸ ἔκδοση στὸ περιοδικὸ *Ἑώα καὶ Ἑσπερία*, τ. 4 (2000).

13. Στέφανος Κακλαμάνης, *Τριβώλης-Λεφαράνας-Βεντράμος. Τρεῖς Ἕλληνες λαϊκοὶ στιχουργοὶ στὴ Βενετία τοῦ 16ου αἰώνα*, ἀνέκδοτη διδακτορικὴ διατριβή, Ἀθήνα 1989, σ. 139-186. Κατερίνα Ζαρίδη, «Ὁ Κερκυραῖος στιχουργὸς Ἰάκωβος Τριβώλης», *Ἑώα καὶ Ἑσπερία* 1 (1993), 146-189.

14. Ὁ Μακάριος Παπαγεωργόπουλος διετέλεσε μητροπολίτης Κορίνθου ἀπὸ τὸ 1507 ὡς τὸ 1517 περίπου, ὁπότε καὶ τὸν βρίσκουμε γιὰ μία περίπου δεκαετία (1517-1527) ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης. Τὸ 1530 βρισκόταν στὴ Μονὴ τῆς Ἀναφωνήτριας στὴ Ζάκυνθο. Στὸ ἴδιο μοναστήρι ἦταν ἡγούμενος στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰώνα (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1500-1507). Στὸ νοταριακὸ ἔγγραφο ὑπογράφει ὡς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, παρόλο ποὺ δὲν ἦταν πιά. Ἀπόστολος Γλαβίνας, «Μακάριος Παπαγεωργόπουλος ὁ ἀπὸ Κορίνθου μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1465;-12 Ἀπριλίου 1546)», *Μακεδονικὰ* 13 (1973), 167-177. Τὴν πληροφορία ὀφείλω στὴν κυρία Μάχη Παΐζη-Ἀποστολοπούλου τὴν ὁποία καὶ εὐχαριστῶ.

15. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Ἀγαπητός), φ. 117r (1515).

φίας γιὰ τὴν ἀγορὰ κριαριῶν στὴν Κεφαλονιὰ[16] καὶ πώληση γρίπου.[17]

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ σκιαγραφήσουμε τὸν Ἰωάννη Ξενοδόχο ὡς τυπικὸ κερκυραῖο ἔμπορο τῆς ἐποχῆς του, ὁ ὁποῖος ἐπενδύει μικροποσὰ σὲ συμμετοχικὲς ἐπιχειρήσεις, τὶς γνωστὲς συντροφίες. Συμμετέχει σ' αὐτές, ταξιδεύοντας, μὲ τὶς ἰδιότητες τοῦ ναύτη, τοῦ μισθωτοῦ ἢ μὲ μερίδιο στὰ κέρδη καπετάνιου, τοῦ καπετάνιου καὶ πλοιοκτήτη, ἢ ἀκόμη καὶ τοῦ ἐμπόρου. Ὅταν οἱ οἰκονομικὲς ἀπολαβές του τὸ ἐπιτρέπουν, ἀποκτᾶ ἕνα «*ἐργαστήριο εἰς τὴν ρίβαν τῆς Σπηλαίας*», δηλαδὴ ἕνα κατάστημα, ἢ μᾶλλον μιὰ ἀποθήκη, ὅπου φυλάσσει τὰ εἰσαγόμενα ἐμπορεύματα καὶ πωλεῖ χονδρικῶς ἢ λιανικῶς. Ἀναθέτει σὲ τρίτους, νεότερους στὴν ἡλικία, νὰ ταξιδεύουν καὶ νὰ ἐκτελοῦν ἐντολές του γιὰ ἀγορὰ ἢ πώληση, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐπενδύει ἀπὸ τὴ στεριὰ σὲ ἀρκετὲς συμμετοχικὲς ἐπιχειρήσεις. Τὰ κέρδη τοῦ ἐμπόρου καὶ ἡ ἐπιρροὴ ποὺ ἀρχίζει νὰ ἀσκεῖ στὸν κοινωνικό του περίγυρο τὸν ὠθοῦν νὰ διεκδικήσει τὴν ἔνταξή του στὸ σῶμα τῶν πολιτῶν (cittadini) καὶ εἰδικότερα στὸ Συμβούλιο τῶν 150, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀπολαμβάνει τιμὲς καὶ προνόμια ἀπὸ τὴν ἄσκηση διάφορων τοπικῶν δημόσιων ἀξιωμάτων.

Ὁ Ξενοδόχος ἀκολουθεῖ τὸ πρότυπο αὐτό, χωρὶς ὡστόσο νὰ φέρεται ἐνταγμένος στὸ Συμβούλιο τῶν 150. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἀποκλείει νὰ ἦταν μέλος τοῦ σώματος τῶν ἐκλέξιμων, ἄρα καὶ τοῦ εὐρύτερου κύκλου τῶν λεγόμενων cittadini. Στοὺς 150 ἐκλεγμένους τῆς Κοινότητας ὑπάρχει ἕνας συνεπώνυμός του, ὁ Εὐγένιος Ξενοδόχος, ποὺ ἐκλέγεται τὸ 1509.[18] Στὰ νοταριακὰ κατάστιχα αὐτῆς τῆς περιόδου ἐπισημαίνονται, ἀκόμη, τρία ἄλλα πρόσωπα μὲ τὸ ἐπίθετο *Ξενοδόχος*: ὁ κὺρ Ἠλίας τὸ 1502,[19] ὁ μισὲρ Σέβος τὸ 1513[20] καὶ ὁ Νικόλαος, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται μὲ μεγαλύτερη συχνότητα ἀπὸ τοὺς προηγούμενους τὴ διετία 1511-1512.[21] Στὸ τελευ-

16. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Ἀγαπητός), φ. 142r (1515).

17. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Ἀγαπητός), φ. 145v (1515).

18. Γ.Α.Κ., Ἐνετοκρατία, φάκ. 5, σ. 302v.

19. Εἶναι μάρτυρας σὲ συντροφία γιὰ τὴν πώληση βελανιδιῶν, Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 6r.

20. Ἀσκεῖ τὸ δημόσιο ἀξίωμα τοῦ φρούραρχου (καστελλάνου) στὸ Ἀγγελόκαστρο (castel Santangelo). Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 1, ὑποφ. 6 (νοτάριος Ἀρσένιος Ἀλεξάκης), φ. 5r.

21. Δὲν εἶναι σαφὲς ἂν ἔχει συγγενικὴ σχέση μὲ τὸν Ἰωάννη, μὲ τὸν ὁποῖο συμμετέχουν σὲ συντροφία τὸ 1511 (Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 184r). Τὸ ὄνομά του ἐμφανίζεται σὲ τέσσερις νοταριακὲς πράξεις τῆς διετίας 1511-1512. Στὶς δύο πρῶτες, τοῦ 1511, εἶναι ἀφενὸς μάρτυρας σὲ πρόσληψη καπετάνιου (Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), σ. 116r), ἀφετέρου ἐπενδύει σὲ συντροφία χρηματικὸ ποσὸ καὶ ταξιδεύει μὲ τὰ ὑπόλοιπα μέλη της (Γ. Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 115v). Σὲ ἄλλη συντροφία

ταῖο ἔτος τοῦ 16ου αἰώνα (1600) ὑποβάλλουν ὑποψηφιότητα γιὰ τοὺς 150 ὁ Μάριος καὶ ὁ Τζουάννης Μόσχοι οἱ λεγόμενοι Ξενοδόχοι («*Mario... Zuanne Mosco detto Xenodocho*»).[22]

Ὁ ἔμπορος καὶ χαρτογράφος Ξενοδόχος ταυτίζεται ἄραγε μὲ κάποιο ἀπὸ τὰ μέλη αὐτῆς τῆς γνωστῆς βυζαντινῆς οἰκογένειας λογίων;[23] Ἡ ὑπόθεση εἶναι ἀρκετὰ τολμηρή. Ὅπως εἶναι γνωστό, στοὺς νοταριακοὺς κώδικες δὲν εἶναι ἀσυνήθιστο νὰ ἐναλλάσσονται τὰ ἐπίθετα μὲ τὰ παρωνύμια. Συμβαίνει μάλιστα γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο ἄλλοι νοτάριοι νὰ χρησιμοποιοῦν πρῶτα τὸ ἐπίθετο καὶ ἄλλοι τὸ παρωνύμιο. Ἄλλοτε χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ ἐπιθέτου μόνο τὸ παρωνύμιο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο. Τὸ 1503 ἐκλέγεται στὸ Συμβούλιο τῶν 150 ὁ Ἰωάννης ἢ Τζουάννης Μόσχος ὁ «ἀρωματάριος»[24] (φαρμακοποιὸς-ἀρωματοποιός). Τὸ κοινωνικὸ κύρος ποὺ ἀπορρέει καὶ ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά του θὰ τὸν ἀπέτρεπε ὁπωσδήποτε ἀπὸ κάποιες χειρωνακτικὲς ἐργασίες. Ὡστόσο ἡ ἐπαγγελματικὴ αὐτὴ ἰδιότητα δὲν ἦταν ἀσυμβίβαστη μ' ἐκείνη τοῦ ἐμπόρου. Ἔμποροι, ἔστω κατὰ περίσταση, εἶναι λίγο πολὺ ἡ πλειοψηφία τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κέρκυρας. Ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ ἀρωματοποιοί, εἴτε ταξίδευαν οἱ ἴδιοι γιὰ ν' ἀγοράσουν τὰ ἀναγκαῖα ἢ νὰ κερδίσουν χρήματα ἐμπορευόμενοι ὁτιδήποτε, εἴτε ἀνέθεταν σὲ τρίτους τὴν ἀγορὰ εἰδῶν πολυτελείας, τὰ ὁποῖα στὴ συνέχεια πωλοῦσαν στὰ ἐργαστήριά τους.

Γνωρίζουμε ἐξάλλου ὅτι ἡ γνωστὴ σπαρτιατικὴ οἰκογένεια τῶν Μόσχων, ποὺ ἐκπροσωποῦνταν ἀπὸ τὸν πατέρα Ἰωάννη καὶ τοὺς γιοὺς Δημήτριο καὶ Γεώργιο, δὲν ἦταν ἡ μοναδικὴ οἰκογένεια Μόσχων στὴν Κέρκυρα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Τὸ ἐπίθετο αὐτὸ ἀπαντᾶ σὲ κερκυραϊκὰ νοταριακὰ ἔγγραφα ἤδη ἀπὸ τὸ 1473.[25] Εἶναι ἐξάλλου γνωστὸ ὅτι στὸ νησὶ ζοῦν

τοῦ ἴδιου ἔτους συμμετέχει στὸ ταξίδι. Τὸ 1512 ταξιδεύει μὲ δύο συντροφίες (Γ.Α.Κ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 184r–v). Στὴ δεύτερη ὁμολογεῖ χρέος 5 δουκάτων πρὸς τὸν Πέτρο Βρανά, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Ἰωάννη Καρτινὸ (Γ.Α.Κ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), σ. 113v).

22. Γ.Α.Κ., Ἐνετοκρατία, φάκ. 5, φ. 32r.

23. Γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Μόσχων καὶ τὴ γενικότερη πνευματικὴ κατάσταση στὴν Κέρκυρα στὰ τέλη τοῦ 15ου αἰώνα βλ. Ἕλλη Γιωτοπούλου-Σισιλιάνου, «Ἡ πνευματικὴ κατάσταση στὴν Κέρκυρα στὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰώνα. Μία προσπάθεια ἀνασύνθεσης», *Κερκυραϊκά*, σ. 218-237. Ἐπίσης, Γεράσιμος Η. Πεντόγαλος, «Γεώργιος Μόσχος, Νοτάριος Κέρκυρας στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ ΙΕ' αἰώνα (Νεότερα Στοιχεῖα)», *Πρακτικὰ Α' Πανιονίου Συνεδρίου*, τ. Α', *Κερκυραϊκὰ Χρονικὰ* 23 (1980), 293-302. Γιώτα Τζιβάρα - Σπύρος Καρύδης, «Ἐγὼ Γεώργιος ὁ Μόσχος δημόσιος νοτάριος τῶν Κορυφῶν ἔγραψα», *Ἱστωρ* 6 (1993), 19-27.

24. Κατερίνα Ζαρίδη, «Φαρμακεῖα-Ἀρωματοποιεῖα στὴν Κέρκυρα τὸν 16ο καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰώνα», *Δωδώνη* 24, τχ. 1 (1995), 118.

25. Πεντόγαλος, *ὅ.π.*, σ. 299-300. Πρβ. Ἰωάννης Κονιδάρης - Γεώργιος Ε. Ροδολάκης, «Οἱ πράξεις τοῦ νοταρίου Κερκύρας Ἰωάννη Χονδρομάτη (1472-1473)», *Ἐπετηρίδα τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 32 (1996), 183.

αὐτὴ τὴν περίοδο ἀρκετοὶ ἀντιγραφεῖς, στὴν πλειοψηφία τους πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Πελοπόννησο ἀλλὰ καὶ ντόπιοι, καὶ ὅτι ὑπῆρχαν ἀρκετὲς σημαντικὲς βιβλιοθῆκες καὶ ἀντιγραφικὰ ἐργαστήρια. Ζώντας σ' αὐτὴ τὴν παράδοση ὁ Ἰωάννης Ξενοδόχος, μέλος ἴσως κάποιας ἀπὸ τὶς οἰκογένειες τῶν Μόσχων τῆς Πελοποννήσου, ἀπέκτησε ὅλα τὰ ἐφόδια ὥστε νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ σχεδιάσει τὸ 1520 τὸν καλαίσθητό του ἄτλαντα, τὸν ὁποῖο ἡ παλαιογραφικὴ μελέτη συνδέει μὲ τὰ ἀντιγραφικὰ ἐργαστήρια τῆς Κέρκυρας.[26]

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Δ. ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ

ΟΙ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΕΣ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΟΥΓΔΟΥΡΗ "ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΦΘΟΡΑΣ" (1674)

ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ μέσα στὸ ὁποῖο διαμορφώθηκαν οἱ σχέσεις φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης στὸν νεοελληνικὸ πνευματικὸ χῶρο τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος, μὲ στόχο τὴν κατανόηση τῶν ἐπὶ μέρους πτυχώσεων τῆς περιπατητικῆς καὶ τῆς νεότερης σκέψης, εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ μελετήσω, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα ἐλάχιστα γνωστὰ χειρόγραφα κείμενα ποὺ ἄπτονται τῆς παραπάνω θεματικῆς, καὶ ἕνα χειρόγραφο ὑπομνηματιστικὸ κείμενο τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ (μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος - 1725) ποὺ ἐπιγράφεται «Εἰς τὰ τοῦ φιλοσόφου περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς. Διαλέξεις». Ἔχει συγγραφεῖ στὴ Βενετία τὸ 1674 καὶ παραδίδεται ἀπὸ τὸν κώδικα ἀρ. 87 τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου. Πρόκειται γιὰ «τεῦχος χάρτινον ἐκ φύλλων 110... οὗ τὸ κείμενον ἐν μιᾷ τῶν σελίδων ἑκάστῃ μονόστηλον ἐκ γραμμῶν 21», ὅπως τὸν περιγράφει ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, καὶ εἶναι «αὐτόγραφος κῶδιξ Γεωργίου τοῦ Σουγδουρῆ». «Ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ κόσμημά τι ὑπάρχει φιλόκαλον, τὸ δὲ τοῦτο περιέχον ἐν ἑαυτῷ φύλλον ἔχει καὶ τὸ σημείωμα τόδε· ἐκ τῶν τοῦ διδασκάλου Α[να]νίου ἀφιερώθη τῷ Παναγίῳ Τάφῳ κατὰ τὸ ᾳψο^{ον} [= 1770] ἔτος, καὶ πᾶς τις τὰς προγεγραμμένας θύραθεν ἀρὰς ἀναγνώτω».[1]

Ἀρχὴ (φ. 1α): «Ἐπεὶ μὲν ὁ τῆς φύσεως μύστης ἀδύτων ἐν τῇ τῶν περὶ Οὐρανοῦ ἐκδόσει, τὸ ἓν τῶν τοῦ φυσικοῦ σώματος εἰδῶν, τὸ οὐράνιον ἀμέλει καὶ φθαρτὸν ἐξηκριβώσατο, καὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τὴν ἀκροτάτην θέαν, καὶ μάλιστα τὴν γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ σώματος τῷ κοινῷ τῶν ἀν-

26. Τόλιας, *ὅ.π.*, σ. 179.

1. Βλ. Ἀθ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, ἤτοι κατάλογος τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγιωτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου Πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἑλληνικῶν κωδίκων*, Τόμος 4, Ἐν Πετρουπόλει 1899, σ. 94-95.